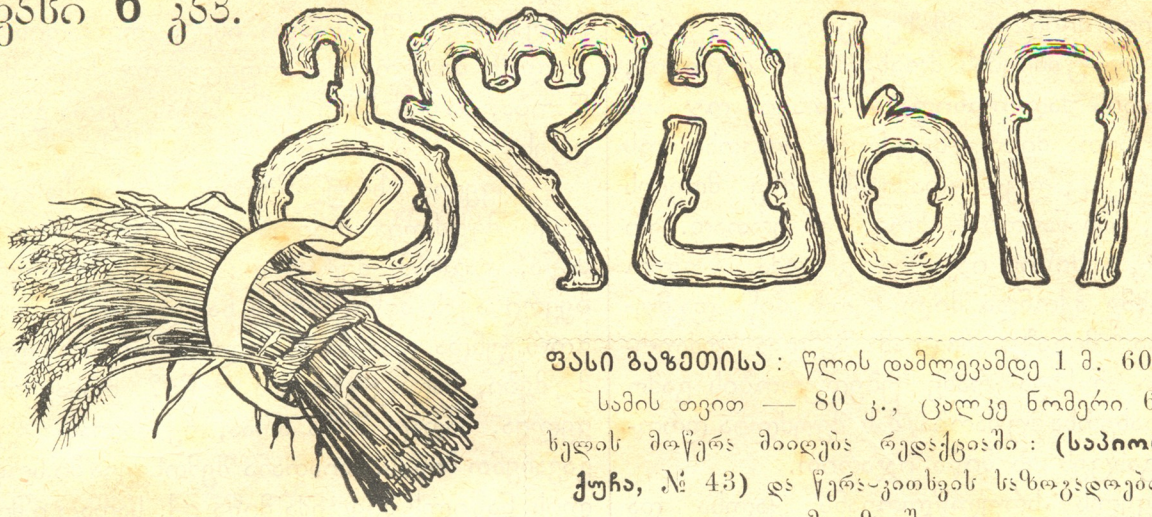

ფასი 6 კაპ.

ფასი გაზეთისა : წლის დამლევამდე 1 მ. 60 კ.,
სამის თვით — 80 კ., ცალკე ნომერი 6 კ.
ხელის მაწონა მაიღებს რედაქციაში : (საპიორის
ქუჩა, № 43) და წერა-კითხვის სწავლებლების
მასწავლებელთა.

ქველკვირული სახალხო გაზეთი

შინაარსი

როგორ უნდა მოვაწყოთ საქმე. — „ხალხი“, ლექსი
დუტუ მეგრელისა. — გლეხის წერილები, ქართლელი
გლეხისა. — ჟარი, მაღლისა. — ში, ჩიტაძე,
აშხანაგისა. — სოფლის ბობოლები, გლეხიშვილისა
— ჩვენებური ამბები. — რუსეთი. — ქრისტე ამ ქვე-
უნად, ტაისა.

„გლეხის“ რედაქცია ღია არის ყოველდღე
კვირა-უქმე დღეების გარდა, დღის 10 საათიდან
12 საათამდე.

„გლეხის“ კანტორა თავის აგენტების
საყურადღებოდ აცხადებს, რომ თითო ცალი
გაზეთისა მათ დაეთმობათ 4^{1/2} კაპ.

გარდა ამისა კანტორა უმორჩილესად
სთხოვს აგენტებს ანგარიშის გასწორება
დაჩქარონ და ეცადნენ თვეში ორჯერ
წარმოადგინონ გაყიდულ გაზეთის ფული.

როგორ უნდა მოვაწყოთ საქმე

გლეხკაცობამ უნდა იბრძოლოს მიწისა
და თავისუფლებისათვის; ერთი და მე-
ორეც დღეს მისთვის აუცილებლად საჭი-
როა. თუ გლეხს მიწა არ ექნა, ისევ მში-
ერი და ღატაკი იქნება, თუ გლეხმა თავი-
სუფლება არ მოიპოვა, ისევ სხვისი ყმა და
მონა იქნება.

„მიწა და თავისუფლება“, გაიძახიან მთე-
ლი რუსეთის გლეხები; მიწა და თავისუ-

ფლება უნდა მოიპოვონ გლეხებმა. მამ
ენახოთ, როგორ უნდა მოეწყოს მიწისა
თავიბუფლების საქმე, ვის ჩამოერთმევა
მიწა და ვინ ისარგებლებს მიწით? რო-
გორ უბატონებს თავის თავს განთავისუ-
ფლებული მშრომელი გლეხკაცობა და
მასთან მთელი მუშა ხალხი?

მთელ რუსეთში და კერძოდ ჩვენს სა-
ქართველოში საჩუდამოთ მოიპოვა მიწის
საკუთრება. ამიტომ, რაც დღეს მიწაა
ხელშიშვის და მისი ნათესავების, ეკლესია-
მონასტრების, ჯაზინის და კერძო მემამუ-
ლეების ხელში, სუყველა გადავა მშრო-
მელი ხალხის განკარგულებაში. არავის არ
შეუძლია დაესაკუთროს მიწას, ვერავინ
იყიდის მიწას, ვერც გაყიდის, ვერც დაა-
გირავებს, ვერც გადასცემს თავის მეკვი-
დრეს; ვერავინ დაებატონება მიწას თა-
ვის ნებით, მიწა მთელი ხალხისა იქნება,
მიწა იქნება საზოგადო, საერთო საკუთრე-
ბა და მხოლოდ ჯალხს, საზოგადოებას,
შეუძლია გადასცეს მიწა ამა თუ იმ კაცს
სასარგებლოთ და დასამუშავებლად.

ვის აქვს ნება ისარგებლოს მიწით?
ყოველს სრულ წლოვანს ადაიანს, იქნება
იგი ქალი თუ კაცი, სულ ერთია, — შეუძ-
ლია მოითხოვოს საზოგადოებისაგან მიწა
დასამუშავებლად იმდენი, რამდენიც საჭი-
როა მისი თავის და მისი ოჯახის დასარ-

ჩენად. თუ მას სხვა შემოსავალიც აქვს, მაშინ მიწა მიეცემა ნაკლები. არავის არ შეუძლია მიიღოს იმაზე მეტი მიწა, რამდენის დამუშავებას მოახერხებს თვითონ, საკუთარის ძალღონით, ან თავის ოჯახის შემწევობით. მიწა შეუძლია მოითხოვოს როგორც ცალკე ადამიანს, ისე მთელს ოჯახს, ამხანაგობას, სოფელს ერთად. არ შეიძლება მიწის იჯარით გაცემა, ღოლო თუ ვისმე ჰქონდა მიღებული მიწა და მუშაობდა მიწაზე, მაგრამ შემდეგ უძღურობისა ან სხვა რამე უბედურების გამო ვერ მოახერხა მუშაობა, მას შეუძლია დროებით გასცეს ეს მიწა იჯარით.

ყოველს სრულწლოვანს ქალსა და კაცს შეუძლია მოითხოვოს მიწა სახლის დასადგმელად, რომელშიაც იცხოვრებს თვითონ, ან სხვა შენობისათვის, რომელშიაც ის და მისი ოჯახი საკუთარის ძალღონით აწარმოებენ რაიმე საქმეს (მაგალითად, აქვთ სახელოსნო). ყველას შეუძლია აგრეთვე უფასოთ მიიღოს შეშა თავის ბინის გასათბობად და საკუთარი საჭიროებისათვის, ქვა და ხე-ტყე სახლის ასაშენებლად, სარი, წნელი და სხვა, რაც კი დასჭირდება თავის ოჯახში სახმარებლად. ვისაც უნდა მიწაზე გასაქირავებელი სახლი ააშენოს, ან ისარგებლოს ხე-ტყით, ქვით, მადნებით, ან მიწის სხვა სიმდიდრით ქარხანასა თუ ფაბრიკისათვის, ფულის მოსაგებად, — იმან ყველაფერში ამაში ფასი უნდა გადაიხადოს — საზოგადოების სასარგებლოთ.

ასე უნდა მოეწყოს საზოგადოთ მიწის სარგებლობის საქმე. მიწა უნდა გადაეცეს დასამუშავებლად მიწის მუშებს. ვინც იმუშავებს, მხოლოდ იმას შეუძლია მიიღოს მიწა, მხოლოდ იმისია მიწა. მაგრამ მიწა არავის არ გადაეცემა სამუდამოთ, მიწა მიეცემა მშრომელებს მარტო დროებით. ათი თორმეტი წლის შემდეგ ყოველთვის მოხდება ხელახალი განაწილება, დაყოფა მიწებისა. ეს იმიტომ, რომ ზოგს შეიძლება მეტი დასჭირდეს მიწა, ვიდრე უნდოდა წინეთ, ზოგს კიდევ — ნაკლები: ზოგ ოჯახში თუ რვა სულია, მაგალითად, შეიძლება მერე

თორმეტი იყოს, ან ნაკლები. მაშინ ხომ ამ ოჯახს უნდა მოუმატოთ მიწა, ან უნდა მოუკლოთ. შეიძლება ისეც, რომ ვინმემ მთლად მიატოვოს სოფელი და მიწის მუშაობა, მაშინ მისი მიწა სხვას უნდა გადაეცეს.

ყოველს სრულწლოვანს ქალსა თუ კაცს შეუძლია მოითხოვოს და მიიღოს მიწა, მაგრამ მეტყვეთ: ზოგს სოფელს ბევრი აქვს მიწა, ზოგს ნაკლები, — როგორ უნდა დააკმაყოფილოთ იმ სოფლის მუშები, სადაც ცოტაა მიწა? რასაკვირველია, სადაც მიწა არაა, იქ ძალათ ვერ გავაჩენთ მიწას. ამისთანა შემთხვევაში სოფლის ნაწილს მიეცემა მიწა იქ, სადაც იმოვება, ან ისე მოეწყობა რომ ყველა გლეხებს ზოგი მიწა თავის სოფელში მიეცემა, ზოგი სოფლის გარეთ. აგრეთვე ტყე და საძოვარი ყველგან არაა საყოფი, ზოგან სრულებითაც არ მოიპოვება; ამისთანა სოფელს სხვა ადგილებში მიეცემა ტყე და საძოვარი.

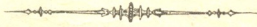
ვინ უნდა მოაწყოს მიწის საქმე, ვინ უნდა განაწილოს მიწები და ადევნოს თვალყური, რომ ყველას მიეცეს მიწა იმდენი, რამდენიც საჭიროა და რამდენის დამუშავება შეუძლია? რასაკვირველია, მიწის პატრონი და მომწესრიგებელი უნდა იყოს ის ხალხი, ვინც სარგებლობს მიწით, ვინც მუშაობს. მიწის საქმეს მოაწყობს ის, ვინც მიწაზე მუშაობს. ყოველი თემის (სოფლის) მიწის მუშები უნდა განაგებდნენ იმ მიწებს, რომლებიც მიწერილი იქნება თემში. სოფლის ყრილობა გამოიძიებს, ვის რამდენი დასჭირდება მიწა და ისე დაურიგებს ყველას; უპატრონებს, რომ არავინ გააოხროს საზოგადო მიწა, არავინ გააფუჭოს ტყე. სოფელი შეატყობინებს სამამასახლისოს, თუ არ ეყოფა ის მიწა, რომელიც სოფელზეა მიწერილი. სამამასახლისოს მიწის მუშებმა პირადად და თავის არჩეულ რწმუნებულების შემწევობით უნდა უპატრონონ და განაგონ ის მიწები, რომლებიც მიზომილი იქნება სამამასახლისოს საჭიროებისათვის. რამდენიმე სამამასახლისო შეა-

დგენს ერთ მაზრას და მაზრის მიწების საქმეს მოაწყობენ პირადად, ან რწმუნებულების შემწეობით მთელის მაზრის მიწის მუშები. რაც გუბერნიაში მიწებია, ამას უპატრონებენ გუბერნიის მუშები. მთელი საქართველოს მიწები უნდა განაგონ მთელი საქართველოს მუშა ხალხის არჩეულმა კაცებმა და მთელი რუსეთის მიწებს უნდა უპატრონონ მთელი რუსეთის ხალხის მიერ არჩეულმა რწმუნებულებმა.

ამ გვარად თვითონ მიწის მუშა ხალხი პირადად ან რწმუნებულების შემწეობით გაუძღვება და მოაწყობს მიწის საქმეს. ასწერს, თუ სად რამდენი და როგორი მიწაა, რომელ თემს, საჰაერო-სახლისოს, მაზრას და გუბერნიას რამდენი სჭირია სახნავი მიწა, საძოვარი თუ ტყე. გაანაწილებს მიწებს საჭიროების დაგვარად, უპატრონებს საზოგადო ქონებას, ეცდება და თვალყურს ადევნებს, რომ არავინ არ დაიჩაგროს და ყოველთვის ჰქონდეს მიწა იმას, ვისაც უნდა მიწის მუშაობა.

მუშა გლეხკაცობისათვის პირველი საჭიროება მიწაა და თვითონ გლეხობამ, მუშა ხალხმა უნდა მოაწყოს მიწის საქმე. დღევანდელი მთავრობის იმედი ნულარავის ექნება, ის ვერაფერს გააკეთებს და მას არც უნდა რაზე გააკეთოს ხალხისათვის. სახალხო საქმეს თვითონ ხალხმა უნდა მოჰკიდოს ხელი.

ხ ა ლ ხ ი.

—:—

ხალხი ლაჩარი, ხალხი მონა
მეზიზღებოდა ;
ხალხი, ვერ მცნობი თავის თავის,
მებრალებოდა
და ვკითხულობდი : „დადგება დრო,
იგი განახლდეს ?
შეიგნოს თვისი ძლიერება,
აღსდგეს, ამაღლდეს
და შეებრძოლოს მხნე, მედგარი,
მტარვალ-მჩაგვრელებს,
რომ ქედ მოხრილი, აღარ ღვრიდეს
სისხლისა მცრელებს ;

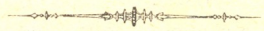
რომ მოიპოვოს სასურველი თავისუფლება
და მოიშოროს სამუდამოდ
ტანჯვა-წვალება“ ?..

* * *

ხმა იღუმალი, დადგებო, დადგებო,
მეუბნებოდა ;
გულიც ამ ტკბილ წამს მოუთმენლად
ელოდებოდა,
და ჰა კიდევაც დადგა ეს დრო,
დრო სანატრელი,
როცა ჰქუხს ქვეყნად, თან საამო,
თან საშინელი
ხალხის ბრძოლის ხმა, თითქო თვით
ღელავს, ღრიალებს (ზღვა
და თავსზარსა სცემს დაშინებულ
მჩაგვრელ-მტარვალებს !..
ხალხი მებრძოლი, ხალხი გმირი
სულს მინეტარებს ;
ხალხი შემგნები თავისის ძალის
მაფრთოვან-მახარებს !..

დუჭუ შეგრელი

1906 წ.

გლეხის წერილები

—:—

სათათბირო და ხალხი.

ჩვენ ყოველთვის იმ აზრისა ვიყავით, რომ სახელმწიფო სათათბირო ხალხს ვერც მიწას მისცემს და ვერც თავისუფლებას. ვერ მისცემს იმიტომ, რომ მთავრობა სათათბიროს კრიტიკი უდგა და ხელის განძრევის ნებას არ აძლევს.

„გლეხის“ პირველ ნომერში მე ვუამბე მკითხველებს მთავრობისა და სათათბიროს ბრძოლის ამბავი. მიწის შესახებ ორივეს დიდი კონკლაობა მოუვიდათ და მაშინ საქმე იმით გათავდა, რომ სათათბირომ კარგად გამოლანძღა მინისტრები და გაუშვა. იმის შემდეგ მთავრობა ისევ თავის გზას დაადგა, სახელმწიფო სათათბირო კი მიწის შესახებ კანონის შედგენას შეუდგა. ვინ იცის რამდენი სიტყვა დაიხარჯა ამ კანონზე, ვინ იცის კიდევ რამოდენას დახარჯავდენ, მაგრამ აღარ დასცალდათ: ხელმწიფემ სახელმწიფო სათათბირო დაითხოვა და ახალი არჩევნები დანიშნა.

რა მოხდა? რად დაითხოვა? რად გაუწყრა ჩვენი „გულკეთილი“ და „მოწყალე“ ხელმწიფე ხალხსა და იმის წარმომადგენლებს?

აი რა მოხდა და აი რად გაუწყრა „მამა“ ხემწიფე სათათბიროს:

ხალხის წარმომადგენლებმა რომ მაწაზე დაიწყეს ლაპარაკი, ერთმა ალთას გაიწია, მეორემ—ბალთას, მესამემ—მარჯენივ და მეოთხემ—მარცხნივ. მსხვილი მემამულეები აპობდნენ, მიწა კერძო საკუთრებაა და არავის ნება არ უნდა ჰქონდეს ძალით ჩამოართვას სხვას მიწაო. თუ გლესს მიწა აკლია, ციმბირში გადავასახლოთ და იქ იმოდენა მიწა მივცეთ, რამოდენიც მას სურდესო.

მეორე—„კადეტების“ პარტია, რომელიც უმთავრესად ვეკილებიდან, ეკიმებისგან და პროფესორებისგან შესდგება, ასე აპირობდა მიწის საქმის მოგვარებას: ეკლესიებს, მონასტრებს და საუფლისწულო მმართველობას (ეს მამული ხელმწიფესა და იმის ნათესავებს ეკუთვნის) მიწები უნდა ჩამოერთვას და გადაეცეს ხაზინას, რომელიც ამ მიწებს გლესებს დაურიგებს... თუ რომელიმე მემამულეს დიდი მამული აქვს და გლესებს მისი ყიდვა უნდათ, მემამულეს ნება არ უნდა ჰქონდეს უარი უთხრას მას. ეს მამული იმ ფასად უნდა დაეთმოს გლესებს, რა ფასადაც დააფასებენ შუამავლები.

მესამე პარტია—შრომის ჯგუფი თხოულობდა ყველა მამულების უფასოდ ჩამორთმევას. ეს მამულები უნდა დაურიგდეს იმათ, ვინც მიწაზე მუშაობს და მიწით ცხოვრობს.

სამივე პარტია ერთმანეთს შეება. ატყდა ერთი ყაყანი და ვაი ვაგლახი. ბოლოს გამარჯვება „კადეტებს“ დარჩათ, რადგან ისინი ყველაზე მეტნი იყვნენ სათათბიროში. „კადეტები“ შესაფერ კანონის შედგენას შეუდგნენ, მაგრამ მთავრობამ დროზე უხელთა და პირში ბურთი ჩასჩარა.

რათ მოაქცა ესე მთავრობა? რა იყო „კადეტების“ კანონში სახიფათო? ბევრი არაფერი, მაგრამ მთავრობას მაინც პატარა ხიფათი მოელოდა. საქმე. იმაშია, რომ მთავრობის ყოველ წევრს, მეფიდან დაწყებული გუბერნატორამდის, ბლომა მამულები აქვთ. „კადეტების“ კანონის ძალით ამ მემამულეებსა და

მათს ურიცხვ ნათესავებს მამულები ჩამოერთმეოდათ „სამართლიან“ ფასად, ^{მიწათკა} ის უნდათ, რომ მიწაში ერთი ათად აიღონ. ეს კანონი მათთვის ხელსაყრელი არ იყო, ამიტომ ხრიკი მოსდეს სათათბიროს და დაკეტეს.

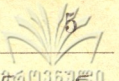
ორიოდე კვირის წინად მთავრობამ ნამდვილი პროვოკაცია ჩაიდინა. მან გამოუცხადა მთელ რუსეთის გლესებს, რომ სათათბირო თქვენ ვერაფერს გიშველითო, სათათბირომ რომ მიწა მოგემატოთ, თქვენთვის უარესი იქნება, რადგან გადასახადი მოგემატებათ და შემოსავალი კი-არაო; ამიტომ ფრთხილად იყავით და სათათბიროს ნურაფერს დაუჯერებთ, ჩვენ კი დღემდისაც თქვენთვის ვზრუნავდით და დღეის იქითაც არ მოგაკლებთ ჩვენ ზრუნვასო. ასეთი სისულელე წამოროშა მთავრობამ და ასე აპირობდა ხალხის მოტყუებას, მაგრამ წინ გადაელობა სათათბირო და გამოაცხადა, რომ მთავრობამ კანონი დაარღვია და სახელმწიფო სათათბიროს საქმეში ჩაერიაო.

მთავრობამ მართლა დაარღვია კანონი, რადგან ისეა შეჩვეული კანონის დარღვევასა და თვითნებობას, რომ უამისოდ ერთი დღეც არ შეუძლიან ცხოვრება.

ეს სათათბირომ, რასაკვირველია, იწყინა და მთავრობას სამაგიეროს გადახდა მოუნდომა. მან განიზრახა თავის მხრით გამოეცა მოწოდება და აეტხნა, რომ მთავრობა სტყუის და ხალხის მოტყუებას აპირობს. მაგრამ დაიწყოთ თუ არცე სათათბირომ ამ მოწოდების წერა, ხელმწიფემ აღარ აცალა და გამოაცხადა: სათათბირო ხალხს აღელვებს, არაფერს აკეთებს და ამიტომ მას ვითხოვ და შვიდი თვის შემდეგ ახალ სათათბიროს მოვიწვევო.

ჯერ ერთი, რა უნდა ქნას ხალხმა შვიდი თვის განმავლობაში? მეორე: ვისი იმედით უნდა იყოს შვიდ თვეში და მესამე: უნდა მოუცადოს მეორე სათათბიროს, თუ სხვა გზას მიმართოს?

შვიდი თვის განმავლობაში მთავრობა კარგად მოასწრობს აუარებელ სოფლის დაწვას, დანგრევას, აუარებელ ხალხის დახვრეტას და ციხეში დაღპობას, აუარებელ უკანონობის ჩადენას და ხაზინის გაქურდვას. ხალხი ამ შვიდ თვეში უნდა გამოიცადოს და მისი ბედიც ამ შვიდ თვეში გადაწყდება:

ან სირცხვილი და უღელში შევბა, ან სიკვდილი, ან გამარჯვება!

ან მუღმივი მომობა, ან მიწა და თავისუფლება!

ან ვაჟკაციური ბრძოლა და სახელის მოხვეჭა.

სხვა გზა არ არის: ვისაც რა გზა მოსწონს, ის გზა აირჩიოს.

ჩვენ დღემდის სულ იმას ველოდით, რომ ან ხელმწიფე მოგვცემს მიწას და თავისუფლებას, ან მინისტრები მოგვცემენ, ან სახელმწიფო სათათბირო. ველოდით და ვუყურებდით, მაგრამ ლოდინით თვალები დაგველია და ხანამშრალეები დავრჩით: არც ხელმწიფემ მოგვცა რამე, არც მინისტრებმა და არც სათათბირომ. ის ხომ წინადაც ვიცოდით, რომ მთავრობა თუ წავგართმევდა რასმეს, თორემ მოცემით არას მოგვცემდა; მაგრამ ამ სათათბიროს რაღას შეეჩერებივართ? ინგლისში, საფრანგეთში, გერმანიაში და სხვაგანაც დიდი ხანია რუსეთის სათათბიროზე ბევრად უკეთესი პარლამენტები არსებობს, მაგრამ დღემდის მათ ხალხისთვის არც მიწა მიუციათ და არც თავისუფლება. რუსეთის სათათბირო რაღა წითელი კოჭი იყო, ომ ხალხისთვის მიეცა რამე!

არა, ჩვენ სათათბიროსაგან არაფერს არ უნდა მოველოდეთ. თუ რამე გვინდა და თუ რამე შეგვიძლიან, ჩვენივე ხელით უნდა ვიშოვოთ მიწაც და თავისუფლებაც. სხვას ტყუილად ნუ შეეჩერებივართ ხელში, თორემ, ხომ იცით, სხვის იმედით დარჩენილი ყოველთვის მოტყუებული რჩება.

მაშ ასე: სახელმწიფო სათათბირო დაითხოვეს. ჩვენ არასდროს არ გვქონია სათათბიროს იმედი, ამიტომ მისმა დათხოვნამ სულაც არ შეგვაწუხა. ჩვენ მხოლოდ ჩვენ ნაცად ერთობისა და ძმობის იმედი გვქონდა და დღესაც ამ ერთობის იმედით ვცხოვრობთ. ჩვენ მხოლოდ ის ვიცით, რომ საბოლოო ბრძოლის დღე გვიახლოვდება და ამიტომ საბრძოლველად ვემზადებით; ჩვენ მხოლოდ ის ვიცით, რომ ჰაერში სისხლის სუნი ტრიალებს, საიდგანლაც ჰახა-ჰუხი ისმის და აღმოსავლეთი ცეცხლის ფერად შეიღება.

საცაა, მზე უნდა ამოვიდეს! დიად, უნდა

ამოვიდეს და ჩვენც მზად ვართ გაწმენდნი, გასპეტაკებულნი და საბრძოლველად მომზადებულნი ამაყად და ვუხვდეთ სიკვდილს, რომელიც მოგვიტანს მიწას და თავისუფლებას!

საცაა, მზე უნდა ამოვიდეს!

ქართული გლეხი.

ჯ ა რ ი

ამ ჟამად თითქმის ყველა სახელმწიფოები თავიდან ფეხებამდის იარაღში სხედან. დიდი სახელმწიფოები ყველაზე მეტ ფულს ჯარზე ხარჯავენ. რუსეთი, საფრანგეთი, ინგლისი და გერმანია წელიწადში ათას ექვსას მილიონ მანეთს ანდომებენ ჯარის შენახვას. ამოდენა ფული რომ თოფებისა და ზარბაზნების გაკეთების მაგივრად ხალხის სწავლაზე და განათლებაზე დაეხარჯათ, დღეს ასეთი სიბნელე, გაუნათლებლობა, სიღატაკე და უსამართლობა აღარ იქმნებოდა.

ხალხმა რომ ამოდენა ხარჯსა და ამოდენა ხალხის ტყუილ-უბრალოდ მოცდენას ვეღარ გაუძლო, ბოლოს ხმა ამოიღო და მოითხოვა მუდმივ ჯარის მოსპობა და მის მაგივრად მილიციის დაარსება.

ეგ კარგი საქმეა—იტყვის ზოგიერთი,— მაგრამ ერთი სახელმწიფო რომ მეორეს დაეცესო და აიკლოსო? ჯერ ერთი, ერთ ხალხს მეორესთან გასაყოფი არაფერი აქვს და ჩხუბსაც არ დაუწყებს. ერთმანეთს მხოლოდ მდიდრები და მეფეები ეჩხუბებიან. ისინი უცხადებენ ხალხს, ამა და ამა ხელმწიფეს ომი გამოუცხადეთ და იომეთო. მეფე და მდიდრები შინ სხედან და ფუფუნებაში არიან, მშრომელი ხალხი კი თავის ცოლ-შვილს, ოჯახსა და სახლ-კარს ღვთის ანაბარად სტოვებს და ომში მიდის. იქ ის უბედური ან ბრძოლის ველზე კვდება, ან იკარგება სადმე, რნ იჭრება, ან ტყვედ უვარდება მტერს ხელში და ამ რიგად წვალობს და იტანჯება. შინ კი ამ დროს ცოლშვილი და დედა იმის მოლოდინში თვალეხს იბრმავებენ, დიდიდან საღამომდის გზაზე უჭირავთ თვალი და ელიან: ან ეხლა მოვა ჩვენი მარჩენელი და ან ეხლაო. ელიან თავიანთ მაცოცხლებელს, მაგრამ ის აღარ ბრუნდება. არასდროს აღარ ბრუნდება! არის მთელ ქვეყანაზე ერ-

თი კვილი, წივილი, ტირილი და ვაი ვაგლა-ხი. ერთს შვილი მოუკლეს, მეორეს—ძმა, მესამეს—მამა, მეოთხეს—ქმარი და მეხუთეს—მეგობარი და ძმა-ამხანაგი. რათა, რისთვის, რა დააშავა? ვის რა წაართვა, ან იმას ვინ რას ართმევდა, რომ ორ ერს ერთმანეთს მიუსევინ ხოლმე და აჟლექინებენ? მეომრებს ერთმანეთისთვის არაფერი დაუშავებიათ; იმათ საჩხუბარი არაფერი აქვთ, მაგრამ სამაგიეროდ საჩხუბარი აქვთ ორივე ქვეყნის მუქთახორა მდიდრებს, რომელთაც შეძენილი მილიონები არ ჰყოფნიან და ცდილობენ ერთმანეთს წაგლიჯონ რამე.

შარშანწინ იაპონიასა და რუსეთის ხელმწიფეებს ჩხუბი მოუვიდათ ჩინეთის მიწაზე. ეს მიწა არც იაპონიას იყო და არც რუსეთისა, მაგრამ ორივემ დაბალი ღობე იპოვეს და მისი მოტაცება მოინდომეს. ატყდა ჩხუბი. ორივე ხელმწიფემ გამოუცხადა თავთავიანთ ხალხს: არიქა, ჩვენს სამშობლოს ხიფათი მოეღის და უშველეთო. რის სამშობლო! რის ხიფათი! მანჯურია არც რუსების სამშობლო იყო და არც იაპონელებისა. ის ქვეყანა ჩინელებს ეკუთვნოდა, მაგრამ რადგან ჩინეთი სუსტი სახელმწიფო იყო და ვერ მოახერხა სევების მოგერება, ამიტომ განზე გადაგა და დაუწყო ყურება. წაეკიდენ ერთმანეთს რუსეთი და იაპონია. ორი წელიწადი იომეს, რამდენიმე ათასი მილიონი ზღვაში გადაყარეს, ერთი მილიონი ხალხი დახოცეს და მერე შერიგდენ. იაპონიამ რუსეთს აჯობა, მანჯურია წაართვა და დიდი ზარალი მიაცენა.

მერე? ხალხმა რა მოიგო? ვის რა დარჩა? მთელ რუსეთში და იაპონიაში რამდენიმე მილიონი დედა ატირდა, რამდენიმე მილიონი ქალი დაქვრივდა, რამდენიმე მილიონი ბავშვი დაობლდა და რამდენიმე მილიონი წვრილშვილი დაიშა. რათა? ვისთვის? რისთვის? რუსეთმა და იაპონიამ რამდენიმე ათასი მილიონი მანეთი დახარჯეს ომზე. მერე საიდან მიიღეს ეს ფული? ხალხისგან, მშრომელ ხალხისგან, მშრომელ ხალხის ნაოფლარისგან და ნაშრომისაგან. ვინ დაიხოცა, ვინ დაობლდა, ვინ ატირდა და ვინ დაიშა ამ ომის დროს? უმეტესად ისევ მშრომელი ხალხი. მაგრამ რა მიიღო სამაგიეროდ ამ ხალხმა?

მიიღო აუარებელი ცრემლიანი ღრუბელი, წვალემა, სიმშობილი და ვაი-ვაგლახი. მამ ვინ მოიგო ომით, ვისთვის იყო საჭირო ამოდენა ხალხის გაუბედურება? ვისთვის და, ისევ მდიდრებისთვის, გენერლებისთვის, მთავრობისთვის და მუქთახორა გველადურებისთვის. იაპონიის ომში მშრომელმა ხალხმა გაიმარჯვა და გამარჯვების ნაყოფი კი იაპონელ მდიდრებს დარჩათ. რუსეთი დამარცხდა, მაგრამ ვაჭრებსა და ქურდბაცაცა გენერლებს არაფერი წაუგიათ: ვაჭრები უფრო გამდიდრდნენ ომში, გენერლებმა კი ხალხის ფულით ჯიბეები გაიტენეს, ჩინ-მენდლები მიიღეს, სამშობლოში დაბრუნდნენ და ეხლა თავიანთ ძმებსა და მეზობლებს ამშვიდებენ. საცა სიმამაცე და ვაჟაკობა იყო საჭირო, იქიდან ქუდ გადაგლეჯილი მორბოდნენ და სირბილში ერთი მეორეს ეჯობებოდნენ; აქ კი უიარალო, მართალ დადამშეულ ხალხზე ვაჟაკობას იჩენენ და თავიანთივე ძმების დახოცვისთვის საჩუქრებს იღებენ.

ერთი მითხარით, სად არის აქ სამართალი? სად არის პატიოსნება და მამულიშვილობა?

სამართალი არ არის და ჩვენც ამას ვჩივით, ჩვენც ამიტომ ვცვირით და ვთხოულობთ სამართალს.

ეხლა ვიკითხოთ, მთავრობას რომ ამოდენა ჯარი არ ჰყოლოდა, განა იაპონიას ომს გამოუცხადებდა? განა იმოდენა ხალხს დაახოცინებდა და დაამშვედა? განა ხალხის სამართლიან მოთხოვნისგან უარის თქმას გაბედავდა? განა სოფლებსა და ქალაქებს დასწავდა, ააოხრებდა, აიკლებდა და ააწიოკებდა? განა ამოდენა ხალხს დახოცავდა და ციხეებში დაალობდა?

ვერა, ვერ იზამდა ამ საქმეს, რადგან მართო ერთი მუქა მთავრობა როგორ მოახერხებდა თავის ხელით მთელ უზარმაზარ რუსეთის აკლებას! მთავრობა მხოლოდ ბრძანებას იძლევა, ჯარი კი ამ ბრძანებას ასრულებს და ათას უსამართლობას სჩადის. ჯარს არ ესმის, რომ ის ისევ თავის ძმებსა და დებს ხვრეტავს, ისევ თავის სახლ-კარს ანგრევს და თავის თავს თვითონ უთხრის სამარეს. ჯარი გაუნათლებელია, უფიცია და მთავრობაც განგებ ცდილობს ჯარი არ განათლდეს, თორემ შეგნე-

ბული ადამიანი როგორ ჩაიდნეს იმ სიმხეცეს, რომელიც ჯარმა ჩაიდინა! მთავრობა სარგებლობს ჯარის გაუნათლებლობით და ისე ატორიალებს ამ ქვეყანას, როგორც მას უნდა.

მაგრამ სანამ პავლე მოვიდა, პეტრეს ტყავი გააძრესო. სანამ ჯარი განათლდება, ხალხს თავისი დაემართება. ამიტომ მუდმივი ჯარი უნდა მოიხსოს.

ღიად, მუდმივი ჯარი უეჭველად უნდა მოიხსოს, აუცილებლად უნდა მოიხსოს, თორემ სანამ მუდმივი ჯარი არსებობს, მშრომელი ხალხი მუდმივ მონობაში იქმნება და თავს ვერ გაინთავისუფლებს. მუდმივ ჯარის მაგივრად უნდა დაარსდეს მილიცია. ყველა ახალგაზნად ისწავლის იარაღის ხმარებას რამდენიმე თვეში; მერე იარაღს მიიღებს და შინ დაბრუნდება. თუ მართლა მეორე სახელმწიფომ გაბედა და ამ ხალხის დაპყრობა მოინდომა, ყველა იარაღს აიღებს და თავის თავს დაიცავს. აი ეს არის მილიცია და მისი შემოღება ძალიან ადვილია. მაგრამ მილიციის შემოღება ძალიან ადვილია მაშინ, როცა ხალხი თვითონ იქნება თავის თავის ბატონი და პატრონი. ჯერჯერობით კი, სანამ ხალხი არ განთავისუფლებულა, ჩვენ უნდა მოვითხოვოთ სალდათისთვის სამსახურის ვადის შემოკლება; სალდათმა ოთხი და ხუთი წლის მაგივრად უნდა იმსახუროს ერთი ან ორი წელიწადი. ერთ წელიწადში ყველა მშვენივრად ისწავლის იარაღის ხმარებას.

გარდა ამისა, ჩვენ უნდა მოვითხოვოთ, რომ ყველამ თავის სამშობლოში იმსახუროს. ეხლა ქართველები ჩრდილოეთ რუსეთში მიჰყავთ. იქ ისინი ცივ ჰავას ვერ იტანენ და ავად ხდებიან, იხოცებიან. ჩვენ ვითხოვთ, რომ ქართველი საქართველოში დარჩეს, სომეხი — სომხეთში, თათარი — სათათრეთში და რუსი — რუსეთში.

ჩვენ ვთხოულობთ, რომ მოიხსოს სალდათების უზომო ტანჯვა, შეურაცყოფა, მისი პიროვნების შელახვა და დამცირება. ამას ვთხოულობთ ეხლავე, დღესვე; ხოლო საზოგადოდ ჩვენ ვთხოულობთ მუდმივ ჯარის მოსპობას და სახალხო მილიციის შემოღებას.

მადლი.

შიო ჩიტაძის მოკვლევა

4 მკათათვეს, სალამოს 8 საათზე ტფილისში კახაკებმა მხეცურად მოჰკლეს სათავად-აზნაურო გიმნაზიის ინსპექტორი შიო ჩიტაძე.

იმ სალამოს ვიღამაც ყუმბარა ესროლა და მძიმედ დასჭრა ტფილისის პოლიცემისტერი მარტინოვი, რომელიც ქართულ გიმნაზიის გვერდით მიდიოდა. კახაკებმა მაშინვე ალყა შემოარტყეს გიმნაზიას და თოფები დაუშინეს. ამ დროს გიმნაზიაში რამდენიმე მასწავლებელს კრება ჰქონდათ. კახაკები გიმნაზიაში შევარდნენ და მოჰკლეს გიმნაზიის გამგე შიო ჩიტაძე, დასჭრეს მასწავლებლები იუსტინე აბულაძე და ხარლამპი ლლონტი, ხოლო დანარჩენები დაატუსაღეს.

შიო ჩიტაძე ქართული გლეხი იყო. მისი დედამა ხელმოკლე ადამიანები იყვნენ, მაგრამ მაინც მოახერხეს და შიოს სწავლა მიაღებინეს. განსვენებული კარგა ხანს რუსეთში იყო მასწავლებლად, ხოლო შარშანწინ ტფილისში გადმოვიდა და ქართულ გიმნაზიის ინსპექტორობა მიიღო.

განსვენებული ერთი საუკეთესო მოღვაწე და მუშაკი იყო. ისეთი სასარგებლო საქმე არ მოიძებნებოდა, რომ შიოს მხურვალე მონაწილეობა არ მიეღო. რევოლუციონურ მოძრაობაში და ხალხის განთავისუფლების საქმეში მას უკანასკნელი ადგილი არ ეჭირა და სულითა და გულით მიიწევდა თავისუფლებისა და სიმართლისაკენ.

შიო აგრეთვე მონაწილეობას იღებდა ქართულ და რუსულ მწერლობაში და მუდმივი თანამშრომელი იყო „შრომისა“, „ცნობის ფურცლისა“ და „ვოზროუდენიისა“.

მისმა სიკვდილმა ქართველი საზოგადოება მწარედ დააღონა და აღაშფოთა იმ საზიზღარ მხეცების წინააღმდეგ, რომელთაც ასე უწყალოდ და უდროვოდ გამოასალმეს წუთი სოფელს ძვირფასი ამხანაგი და მებრძოლი.

დასაფლავებას აუარებელი ხალხი დაესწრო. გორელებმა, თელაველებმა და ქართლელმა გლეხობამ თავიანთი წარმომადგენლები გამოგზავნეს. მის კუბოს ამშვენებდა ორმოცდაათამდე გვირგვინი. სასაფლაოზე მრავალი

სიტყვა წარმოითქვა. ყველანი მოუწოდებდნენ ხალხს, შევერთოდეთ, ხელი ხელს მივცეთ და სამაგიერო გადაუხადოთ შიოს მკვლელებსაო.

ხიზლი და შურის ძიება მკვლელებს და საუკუნო ხსოვნა რეაქციის მხვერპლს, ძვირფასს შიო ჩიტაძეს!

ამხანაგი.

სოფლის ბოგოლავი.

მამასხლისა და სხვა უფრო დიდი მოსკელენ, რომ სოფლის მტერ-მოყვარეა, ეს ყველაში კარგად ვიცით. მაგრამ ერთი ვკითხვით: მამასხლისა სოფელში ვის უფრო ემხრობა, ვის უფრო აწუხებს?

მამასხლისა, რასაკვირველია, ყოველთვის თათქმის მდადრების მხარეზეა, იმათ სიამოვნებებს სცდილობს, იმატომ, რომ თათონაც ამ მდადრების წრეს ეკუთვნის. იმათ ამხანაგი და მეგობარია. აქნებ იკითხოთ, რათა ხდება ასე, რომ მდადარს არჩევენ მამასხლისად მომეტებულ ნაწილად? აი რად:

ყველა სოფელში საქმე ასეთი მოწეობილი: სოფელს ბატონობს და ეპატრონება რამდენიმე გლეხი, მაგრამ უბრალო გლეხი კი არა, არამედ შეძლებული, ჯობე განსუქებული, დედულ-მამულის მატრონი, მევიარეა, იულის სარგებლით მიმტევი. ეს შეძლებული გლეხები, ანუ, როგორც ჩვენში ეძახიან.— „მეტრონი ხალხი“ — განსუქებს მთელ სოფლის ბედ-იბდებს; სიათაც უნდათ, სოფელს აქით უხანძრე თავს. თითონ ძლიან ცოტას მუშაობენ, სამაგიეროთ სულ სხვისა ხელით აკეთებენ საქმეს. ისინი სულ იმას სცდილობენ, რომ თავის მუშებს დემოთი განცდონ, რაც ძარღვებში სისხლი უდგათ სულ თავიანთ საქმეში ჩადგურებინან. თუ ასე დაზარული მუშა ხმის ამოღებას გაბედავს, ადამიანურად მოხერხებას მოსთხოვს ბატონ „მეტრონი კაცს“, მამის ეს ვაჟბატონი იმას დაუმტკიცებს, თუ რა ძლია უჭირავს ხელში. სამუშაო ფასს დარ მისცემს, ან სხვა რაიმე ხრიკს მოუდებს და დასხვავებს. წავიდეს და უხიფელს? მაგრამ სად წავიდეს? ვისთან იხიფელს? ვერსადაც ვერ მადის და ბოლოს ძლია-უნებურად ცხრება. მან კარგად იცის სოფლის ბობოღების მოწველე გულის ამბავი და ამიტომაც მეტის მეტად ბევრს იტანს ამ „მეტრონიებისაგან“: შეურაცხყოფისადაც ბევრს ით-

მენენ, შეწუხებასაც, შამიდასაც და სხვა განსაკარსაც. რა ქნას სობრალო დარბაზი ^{არაფული} შეურაცხყოფა: არ მოითმინოს! სვალე გაუჭირდება, ან იუული დასჭირდება სასესებლად, ან ზურა ორიადე კოდა და სხვასთან ვისთან მივა, თუ არა იმავე „მეტრონი კაცთან“? ჯერ უწეინი როცა არის, რა სარგებელს ართმევს ხოლმე, (თუმანი— ათი მურო, სიმა აბაზა, ზურა — ათი თხუთმეტად) და ნაწეინი რომ იყოს, ხომ ან სულ მანდურის ცემით გამოისტუმრებს, ან კიდევ სარგებელსა და თავის გაუთანხმობებს.

ამიტომაც გაჭირვებული გლეხი ბევრს დამცირებას ითმენს სქელ ჯაბიან მოძმისაგან. ამას გარდა, თუ ბიჭია და სოფლის საქმეში იმის წინააღმდეგ ან იტყვის, ან გააკეთებს რაიმე! რა გორ გაჭებდავს! გაჭებდავს და ვაი იმის დედის დემეტოსს! ტკიბლად დაცხიებას ვეღარ ედარსება. მიაღებს ფეხზედ მუგუხლას და სულ ასე აწამებს: გაუბავს სახიფათოს და ისეც დაცემულს ოჯახს, ერთიანად დაუნიაკებს, სულ ხელ-ხელა გააწვადებს.

აბა, რა ქნას, სად წავიდეს, როგორ დაუბრუნეს კვანჭებიდან ამხიარს ათიარს და სისხლის მსმელს წურბელას? სარჯის გაწერაშიაც ეტრეკვა. „მეტრონი ხალხი“ თვითონ მუდამ ნაკლებს შეიწერს ხოლმე, დარბაზს კი მეტს შეაწერს. მამასხლისა დარბაზს უკვლავად გადასხდევინებს შეწერაღს სარჯს. შეძლებულებს კი ზოგს უშედავთების, ზოგს სმარად არც კი მოჭკითხავს ხოლმე წლის ბოლოს შეუტანელს იულის: დაწერენ სოფელს „ხელაიკად“. წამოვლენ იოვე „მეტრონი ხალხი“ და ხელ ასლა დარბაზს გაუნაწილებენ გადასხდელად. ასე სტანჯავენ და ნაშრომ-ხელაწეს უნიაკებენ სობრალო ხალხს—სოფლის დარბაზს ნაწილს, ეს „მეტრონი“ ბობოღება.

მანდურის გათიბვა ვინდა, კარგსა და რიგის ბადასს ბობოღება გასთიბავენ; ვენხის მორწევის დროს თუ ყველაზედ ადრე იმათ არ ერგოთ ჯერი, მთელი სოფელი ერთმანეთს ესლება იმათა ვიარაღისა და დრიაღისაგან.

სოფლის ურთობასეც საქმე ასე უნდა გადაწვდეს, როგორც ბობოღებს: ჭებავთ. დახარხებებმა რომ ბევრიც ივიარონ, თავი გაიხეთქონ, ვერას გააწეობენ. სმარად მინახავს, რომ ერთ მუვიარელს ბობოღას უკუდმართ სიტყვას გაუმარჯვნია, თუმცა ხალხი წინააღმდეგი ეოფილა, რათა? როგორ ხდება ეს ამბავი?

ისე ხდება, რომ ბატონი მამსხსლასია ამ ბობლას მამხრეს. ბობლას ინტერესი და მამსხსლასისა ერთმანეთს ეთანხმებან, ამიტომაც ერთმანეთს მხარს უჭერენ.

ესა, მე მგონია, თქვენ დაინახეთ, თუ რა ხალხია სოფლის ბობლავი, ან ვის გასერხედ სხედან და ვისა თფლითაც იკვებებან.

აი, ამ ბობლავებს უნდა ფრთება შეეჭრას, ისინი უნდა სამართლიანობის გზას დაადგენ. თუ არა და დაჩაგრულებს, მათგან შეწუხებულებს ერთად ერთა გზა და დაჩხენათ: უნდა შეერთდენ, ხელი ხელს მისცენ, ერთი ზარი შეეჭრან და კრიჭაში ჩაუდგენ სოფლის ბობლავებს. დაწაბა და დაჩაგრული გლეხი გაცდებით უფრო მეტად სოფლად, ვიდრე ბობლავს. მამსხსლადმე, დაჩაგრულები რომ შეერთდენ, შეეკავშირდენ და ერთი ზარი დაიჭირონ ურადობაზედ, სოფელში, მიწაწაში თუ სხვა იქმნება, უეჭველად ისინი აჯობებენ თავგასულებს.

მაშ ისევ და ისევ შეერთებს! ერთობის ძალა და მნაშენებლობა შეაკენით, დაწაბა, დაჩაგრული გლეხებო! შეაკენით, რომ თუ ევლანა ერთად იმქმედებთ, თქვენს გაჭირვებას შეამსუბუქებთ. ესა ცაღე-ცაღე რომ ხართ, ბობლავებაც და სხვანაც იმატომაც განგვავენ.

მოათხზვეთ უფლებათვის, ევლავან და ევლავანსაც თქვენი ისეთივე პატრონებმა, როგორც შეჭურვის ადამიანს. ნუ დაჩაგრვანებით ტყუილურადლოთ ნურავის და ნუ მოუთმენთ უბრალად შეურაცხყოფასაც; თორემ თუ ერთსეულ შეგავდა ვანმე ზურგზედ, მერე გაგაბატონდებს და ბატონობს კი, სომ იცით, ძალიან ტკბილია. მაშ, ბობლავებს კრიჭაში ჩაუდგეთ, მამსხსლასსაც და სხვა ამნაირს თქვენს შემაწუხებლებსაც; მოსთხვეთ ადამიანური საქციელი და სამართლიანი მოქმედება.

გლეხიშვილი.

ჩვენებური ამბები

ქიზიყი (საკუთარ კორესპონდენტისაგან) თამამად შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ ქ. ტფილისიდან დაწყებული ქ. სიდნარამდე, ფოსტის გზით, საუკეთესო მამულები ეკუთვნის ხაზინასა და თავადიშვილებს. შიგა და შიგ ბი-

უროკრატულ მთავრობას გადმოუსწავთ ნემენცები, რუსები და გადაუცია მათთვის საცხოვრებლად საუკეთესო სახაზინო მამულები. ჩვენი სოფლის გლეხობა კი დაუტოვებია უმა მულოდ გულ-ხელ დაკრეფილი ღ სხვის თვალში მაცქერალი. ეს არის მიზეზი, რომ გლეხი იძულებული ხდება, სხვის მამულზე იზრომოს და თავის შრომის მეოთხედი მიართვას მამულის პატრონს.

ასეთ უნუგეშო მდგომარეობაში იყო ჩავარდნილი შემდეგი სოფლები: ჩაილური, კაკაბეთი, ყანდაურა, შიბლიანი, ჯიმითი, ქოდალო, არაშენი, მელაანი ღ ჩალოუბანი. ამ სოფლების გლეხები იხდიდნენ აქნობამდე მემამულეთა სასარგებლოდ მეოთხედს, მაგრამ შარშან, როდესაც ჩვენ მხარესაც დაჰბერა თავისუფლების სიომ, ჩვენმა გლეხკაცობამაც გამოიღვიძა საღათას ძილისგან და მხნედ და თამამად მისცა ბანი თავისუფლებისა და ერთობის სიმღერას.

ამ ერთობის შედეგი იყო, რომ ზემოხსენებულმა სოფლებებმა მთლად გადახნეს თავადიშვილების მამულები იმ პირობით კი, რომ ერთი მეოთხედის ნაცვლად მამულის პატრონისთვის მიეცათ ერთი მეშვიდედი. ამ პირობაზედ იმ დროს მემამულეები დასთანხმდნენ, მაგრამ, აი, მოახლოვდა მკის დრო და რეაქციის გაძლიერებით გათამამებული მემამულეები აღარ კმარობენ ერთ მეშვიდედს და კვლავინდებურად თხოულობენ ერთ მეოთხედს.

ზემოხსენებულმა სოფლებებმა პირობისამებრ ჯერ შეაძლიეს მემამულეებს ერთი მეშვიდედი, მაგრამ როცა დარწმუნდნენ, რომ ისინი ჯერაც არ მორჯულებულან და ისევ აშლიათ საღერღელი ხალხის ყვლეფისა და ბატონობისა, მოილაპარაკეს და მთელი თავიანთი ნახნავ-ნაშრომის მოსავალი დაუდეს ურმებზე, მიიტანეს ყველამ თავთავის სოფლებში და უარი უთხრეს ერთ მეშვიდედზედაც.

მემამულეები გაბრაზდნენ, მივიდნენ მაზრის უფროსთან საჩივრელად და სთხოვეს ზემოხსენებულ სოფლებში ეკზეკუციის ჩაყენება. მაზრის უფროსიც დაჰპირდა და უნდა ყოველ სოფელში ჩააყენოს ყახახები.

ზოგიერთი მამულები, სადაც სოფლებებს წინაღვე ჰქონდათ ნახნავები, თავადიშვილებმა

სხვებს გადასცეს იჯარით. მოიჯარადრენი დიდ მონაწილეობას იღებენ იმაში, რომ სოფლებში უსათუოთ ჩააყენონ ეკზეკუცია და კახაკების დახმარებით ერთი მეოთხედით გაივსონ ისე-დაც ხალხის ოფლით გასუქებული ღიბი.

— მე კი ჩემი მეოთხედი ავიღო ლე თუნდ ქვა-ქვაზედაც ნუ დარჩებაო, — ამბობენ დღევანდელი მემამულეები და მოიჯარადრეები.

თომა მაღაროელი.

დ. ლაგოდენი. 18 ივნისს ლაგოდენში იყო ტფ. გუბერნატორი. ლაგოდენის მისაველთან, სადაც ახლა მოშენდა სოფელი „შრომა“, მას დაჰხვდნენ შრომელები თავიანთ ცოლშვილით და წარუდგინეს ქალაღი, რომლითაც აუწყეს შემდეგი: ჩვენ აქ ლაგოდენში ვცხოვრობთ ორმოცდაათ წლამდის. ჩვენ პირველათ დავიწყეთ თამბაქოს მოყვანა, რომელიც ხაზინას დიდ შემოსავალს აძლევს. მაგრამ, საუბედუროდ, ჩვენ დღემდის ერთი დესეტინა მიწაც კი არ მოგვეპოვება და იძულებულნი ვართ დიდ ფასად ვიქირაოთ მიწები და ისე ვიმუშაოთ. ამისათვის, ჩვენი სამაგალითო მხნეობა-გარჯილობის მიუხედავად, სილატაკეს ვერ დავახწივეთ თავი. ამ ოცდა ათის წლის წინად ლაგოდენელმა მუშა ხალხმა ვითხოვეთ მიწები: რუსებმაც, ქართველებმაც და სომხებმაც, მაგრამ რუსებს, ეხლანდელ ლაგოდენის „პოსელენცებს“, მისცეს მიწები, ჩვენ-კი, „ტუხემცებს“, არ მოგვცეს. ამ უკანასკნელ ხუთ წელს ბევრჯერ მივმართეთ მთავრობას მიწებისთვის, მაგრამ მხოლოდ გვიპრდებოდნენ და ჩვენს გაჭირვებას კი ბოლო არ ეღებოდა. ამ უკანასკნელს ორ წელს რამდენიმე პარტია გადმოსახლებულ რუსებისა კიდევ მოიყვანეს და დაასახლეს. შარშან ორი კაცი გავგზავნეთ ნამესტნიკთან, რომელიც დაგვიპრდა, ყველაფრით დაგაკმაყოფილებოთ. აგრეთვე დაგვიპრდა სახელმწიფო ქონებათა მმართველი ზელენინი. ამ ამბით გახარებულნი შევეუდექით სოფლის მოშენებას იმ ადგილზე, რომელიც 1902 წლიდან გვექონდა დაპირებული. გავჩხვით უვარგისი შეშის ტყე, ავაუსეთ ხეები, გაგიყვანეთ გზები და ეხლა ჯერჯერობით ოთხმოც კომლამდის (ას-ოც კომლიდან) დავსახლდით. მაგრამ ჯერ ეს ალაგი არ დაუმტკიცებიათ ოფიციალურად ჩვენზე. გარდა ამისა, ჯერ სახნავი მიწა არა მოუცილათ რა.

ამნაირად, იმ დროს, როდესაც ჩვენს მიხედვით გადმოსახლებულ რუსებს კომლზე ოცდა ერთი დესეტინა აქვთ, ხოლო ახალ მოსულ რუსებს თვითო მამაკაცზე ხუთი დესეტინა, ჩვენ არა გვაბადია რა და იძულებულნი ვართ მათგან ვიქირაოთ დესეტინა ორ-სამ თუმნად, ვიქირაოთ ის მიწები, რომელიც ჩვენზე გატეხილია და უღერ ტყეებისაგან სახნავად ნაქცევია. ქართველებმა ისიც დაუმატეს, რომ ჩვენ არა გვეშურს რუსებისათვის მიწა, მაგრამ უსამართლობაა, როცა იმათ აძლევთ და ჩვენ კი ასე გვეტოვებთო. გუბერნატორი დაჰპირდა დახმარებას, მაგრამ აასრულებს თუ არა დანაპირს, ალაჰმა უწყის. („შრ.“)

შიო ჩიტაძის გარდაცვალების გამო

მეტეხის ციხიდან ტუსაღები იწერებიან: „ჩვენ, მეტეხის ციხის ტუსაღები, გულით და სულით აღშფოთებულნი ვართ იმ საზიზღარი მტარვალობით, რომლის მსხვერპლი ვახდა ყოველად უდანაშაულო და პაციოსანი საზოგადოებრივი მუშაკი და პედაგოგი შიო ჩიტაძე. გულითად მწუხარებას ვაცხადებთ და უკანასკნელ სალამს უძღვნით ჩვენი ბნელი, ნესტიანი და აშმორებული საკნებიდან თვითნებობისა და ავაზაკობის მსხვერპლს შიო ჩიტაძეს. გულითად თანაგრძნობას უცხადებთ განსვენებულის ცოლშვილს და დაობლებულ მის ამხანაგებს და მოუწოდებთ მათ: ფიცი დასდონ განსვენებულის საფლავზე, რომ გაორკეცებული ენერგიით, უფრო მედგრათ იბრძოლონ გამეფებულ თვითნებობისა, ძალმომრეობისა და ავაზაკობის დასამნობათ ლა ბრწყინვალე მომავლის გასამარჯვებლათ, რისთვისაც ასე მხნეთ და დაუღალავათ იბრძოდა განსვენებული შიო. მათ კი, ვისი ავაზაკობის მსხვერპლიც შეიქმნა განსვენებული შიო, უცხადებთ ჩვენს ზიზღსა და აღშფოთებას. ამასთანავე ღრმად ვწუხვართ, რომ იმავე თვითნებობისა და ავაზაკობის მიზეზით ჩვენ, უდანაშაულოთ დამწყვდეულთ მეტეხის ციხეში, არ შეგვიძლია დავესწროთ შიოს ცხედარის გამოსვენებას და დაკრძალვას და მით უკანასკნელი პატავი ვცეთ ჩვენთვის ძვირფასს და დაუვიწყარ შიოს.

ამხანაგების მონდობილებით: თეოფანე ქვიზია, კოლა ნემსაძე და აქვსენიკი კორიუაძე.

სახ. სათათბიროში გაგზავნილი დეპეშები

თავმჯდომარეს მურომცევს, დეპუტატებს ბარათაშვილს და ჟორდანას.

ჩვენ ტფილისელი ქალები, ეროვნების განურჩევლად, მწარე ცრემლს ვაფრქვევთ მხეცურად მოკლულ საუკეთესო ადამიანის და საზოგადო მოღვაწის შიო ჩიტაძის ვგამხე და ვაცხადებთ ჩვენ ღრმა ზიზღს უდანაშაულო ადამიანის მოკვლისა და გიმნაზიის მასწავლებელთა დაქრის გამო, იმ მასწავლებელთა, რომელნიც შეიკრიბენ მშვიდობიან საქმისთვის — თავიანთ საჭიროებათა განსახილველად. მოვითხოვთ დაუყოვნებლად სასტიკ გამოძიებას, მკვლელთა და ამწიოკებელთა აღმოჩენას და სამართალში მიცემას. ჩვენ უფლება გვაქვს მოვთხოვოთ სახელმწიფო სათათბიროს ჩვენის შეილები, ძმების, მამების და დედების დაცვა ისეთ ბოროტ-მოქმედებისაგან, რომელსაც სჩადიან შურის მძიებელ და გაბოროტებულ მთავრობის აგენტები, იმ მთავრობისა, რომელიც მზად არის თავისუფლების დასახშობად მთელი ქვეყანა სისხლით მორწყოს.

ზედს აწერს ნნპ ქალი

დეპუტატს ბარათაშვილს და ბაზ.

„მიხლ“-ის რედაქციას.

მოვალეობად ვრაცხთ შეგატყობინოთ უდანაშაულო პირთა ავაზაკური მოკვლა და დაქრა. 4 ივლისს ვილაცყები მორგებულის გასაღებით შევიდენ სათავად-აზნაურო გიმნაზიის ერთ ცარიელ დარბაზში და იქიდან ყუმბარა ესროლეს ქუჩაზე მიმავალ პოლიცემისტერს. იმავე წუთს გიმნაზიას გარს შემოერტყენ ყაზახები, სტრაჟნიკები და პოლიცია; ჯერ ფანჯრებსა და კედლებს დაუშინეს თოფები და მერე შენობაში შეცვიდენ. იქ ამ დროს იწყებოდა მასწავლებელთა თათბირი. ყაზახებმა და სტრაჟნიკებმა თოფით მოკლეს გიმნაზიის დირექტორი ჩიტაძე მის ბინაზე და შემდეგ მძიმედ დასქრეს ხ. ლლონტი, იუსტინე აბულაძე და ჩიტაძის ნათესავი მესხიშვილი. მძიმედ დაქრილი ლლონტი ამასთანავე ძლიერ ნაცემია, დანარჩენი მასწავლებლები რაღაც სასწაულით გადარჩენ. გიმნაზიის მთელი შენობა, ოთახები და მოწყობილობა საშინლად აკლებულია. სტოლები, სკამები, შკაფები დამტვრეული, წიგნები დახეული, სხვა და სხვა კოლექციები განად-

გურებული. აკლებულია აგრეთვე ავსტრიული კაბინეტი, სადაც თითქმის ყველა ინსტრუმენტი და იარაღი დამტვრეულია. მოკლულ დირექტორისა, ეკონომისა და სხვა საცხოვრებელ ბინებიდან ყველაფერი წაღებულია ან აოხრებული. მოკლულ ჩიტაძისთვის წაურთმევიათ ოქროს საათი, ბეჭედი და ფული. აწიოკების სურათი აუწერელია. ბარბაროსულად მოკლულ ჩიტაძესა და მის დაქრილ ამხანაგთ საერთო არაფერი აქვთ ყუმბარის გადასროლასთან; ამის ჩამდენნი მიიმაღენ, მიუხედავად ამისა დაქრილი ლლონტი ახლაც დაპატიმრებულია კომენდატის სამმართველოში, სხვა დაქრილები სამხედრო საავადმყოფოში არიან და მათთან არავის უშვებენ. პოლიციას განზრახვა აქვს დაზარალებულთ მოახვიოს თავზე ყოველივე მთელი საზოგადოება აღელვებულია, თხოულობს მიუდგომელს გამოძიებასა და დამნაშავეთა პასუხის გებაში მიცემას. გააცანით საოთბიროს ეს აღმაშფოთებელი ავაზაკობა. დედა, ცოლი და შეილები გაგიჟებული არიან უზომო სიმწარისაგან. ჩვენც მისი ამხანაგები, ღრმად ვწუხვართ ქართველ საზოგადოების სასარგებლო წევრის და ჩვენის გაზეთის ნიჭიერ თანამშრომლის დაკარგვას.

«შრომის» რედაქცია.

დეპეშა გაუგზავნა მურომცევს და ბარათაშვილს აგრეთვე ქართულ გიმნაზიის გამგე კომიტეტმა.

გენ. ალიხანოვის ანდერძი

გენ. ალიხანოვმა ჩვენში დიდი „სახელი“ გაითქვა. იშვიათათ თუ იმას ყოველ დღე არ ახსენებდენ არა თუ ჩვენში, არამედ თვალუწვდენელ რუსეთის სხვა-და-სხვა კუთხეებშიაც კი. იმის „სახელი“ ჯერ კიდევ დიდხანს დარჩება. მან ააოხრა და გაანადგურა მთელი გუბერნია, მან აიკლო და ცეცხლსა და მახვილს მისცა მილიონ ხალხის სარჩო-საბადებელი და სიცოცხლე, მთელ გუბერნიაში მას ერთი ციდა ადგილიც არ დარჩენია, სადაც არ აეტირებოდა და არ შეეძრწუნებოდა საბრალო მცხოვრებლები. მაგრამ მე ვცდები: მას დარჩა ერთი ასეთი ადგილი. ეს არის სვანეთი. ალიხანოვი ზამთარში „მოღვაწეობდა“ და ამ დროს სვანეთში გადასვლა და ჯარების გადაყვანა შეუძლებელი იყო, მაგრამ იმას არ და-

უფიწყია სვანეთი. თუმც მას აღარ დააცალეს ქუთაისის გუბერნიაში ყოფნა, მაგრამ სამაგიეროთ თავის მემკვიდრეს დაუტოვა თავისი ანდერძი: სვანეთსაც ის დღე დააყენე, რაც გუბერნიის სხვა კუთხეებს მე დავმართეო. და აი დღეს, როცა სვანეთში სრული სიწყნარეა და ხალხი დამშვიდებულია, გენ. იაზიკოვს იქ დიდ-ძალი ჯარი გაუგზავნია კახაკებით და სამთო ზარბაზნებით. რა უნდა ჰქონდეს მიზნათ ასეთ ვალაშქრებას? ვინც მთავრობის პოლიტიკას იცნობს, იმისთვის ეს ადვილი გამოსაცნობია: იაზიკოვი სვანეთს აკლებას და აოხრებას უპირობს. („ახ. ცხ.“).

ქუთაისის ციხე. ქუთაისის ციხეში ტუსაღებს შიმშილობა გამოუცხადებიათ. მიზეზი ის ყოფილა, რომ ტუსაღი ბენია ჩხიკვიშვილი 4 ივლისს ციხიდან სამხედრო ჰაუბტვახტში გადაუყვანიათ, რადგან ციხეში ტუსაღების შორის პროპაგანდის გაწევა დაუბრალებიათ. ტუსაღებს მოუთხოვიათ ჩხიკვიშვილის უკან დაბრუნება.

მკვლელობა. 4 ივლისს ქიათურის რკინის გზის შტოზე, სალიეთის სადგურზე, ვილაც უცნობს რევოლვერის ხუთი ტყვიით მოუკლავს შორაპნის დეპოს მემანქანე ტერ-არუთინოვი, რომელიც საქონლის მატარებლით ქიათურისკენ მიდიოდა თურმე. უცნობი მიმალულა. ტერ-არუთინოვის გვამი შორაპანში გამოუგზავნიათ, მაგრამ მას არც ერთი მოსამსახურე არ დახვედრია. ტერ-არუთინოვი წინათ „რევოლიუციონერი“ ყოფილა, ხოლო ამ უკანასკნელ დროში ძალიან გამოცვლილა.

გადასახადები

თფილისის გუბერნიის სხვა და სხვა მაზრებიდან მრავალი შუამდგომლობა მოსდის თურმე კავკასიის უმაღლეს მთავრობას სახელმწიფო, საერობო და სხვა საზოგადო გარდასახადების საქმეების მოწესრიგების შესახებ. გლეხები სთხოვენ მთავრობას, ან სრულიად ეპატიოთ მათზე დარჩენილი ძველი „ნედლიმკები“, ან კიდევ სხვა უფრო ხელსაყრელ დროისთვის გადასდოს მათი გადახდა. გლეხები იმასაც კი აცხადებენ, რომ უკანასკნელ სამი წლის განმავლობაში ქონებრივად ძალზე დასუსტებული ვართ და ამისთანა არეულ

დროში არავითარი სახნარი არ გვექნა ძველი გადასახადები შემოვიტანოთო. ამ უამად მთავრობა ადგენს სიებს იმ სოფლებისას, რომლებიც ძალიან დაზარალებულან და უნდა თურმე მათ ცოტა შეღავათი მისცეს გადასახადების დაკლებაში.

გლეხები სახაზინო მიწებს თხოულობენ

ბორჩალოს მაზრის სოფლებს: ვარტაბლურის, ლიხკადზორის, კამიშლოს, ბაშკოის და ოზის გლეხებს შუამდგომლობა აღუძრავთ მთავრობის წინაშე, რომ სახელმწიფო სახნავსათესი და საბალახო ადგილები მიეცეთ იჯარით. მაგრამ მთავრობას უარი უთქვამს მათთვის მიწების მიცემაზე.

გლეხები სესხს თხოულობენ

თელავის მაზრის, სოფელ შაშიანის გლეხები ძალზე დაზარალებულან სეტყვით. მათი საუკეთესო ბაღები და ნათესები სეტყვას ერთიანად გაუნადგურებია. ეხლა ხან მათ შუამდგომლობა აღუძრავთ უმაღლეს მთავრობის წინაშე, რომ სესხათ მიეცეთ ხაზინიდან ოთხი ათასი მანეთი რამდენიმე წლის ვადით.

მოხისელების თხოვნა

ამას წინად გორის მაზრის, სოფელ მოხისის გლეხებს შუამდგომლობა აღუძრავთ მთავრობის წინაშე, რომ სოფლების მოხელეების და სსსოფლო კანცელარიების შესანახი ხარჯების მოკრება სხვა დროისთვის გადაიდოს, რადგან სახელმწიფო და საერობო გადასახადების გადახდაც ძალზე გვიკირსო.

ახალი „რეფორმა“

ამ ერთი წლის წინად გუბერნატორის განკარგულებით დუშეთის მაზრის სოფლები დაყოფილ იქმნა წვრილ საზოგადოებათ და ახალი სამამასახლისო დაარსდა თითქმის თვითფულ სოფელში, ან კიდევ ორი-სამი პატარა სოფელი ცალკე საზოგადოებად გამოჰყვეს. ეხლა იქაურ უფროსს მავნებლად უცვნია გლეხებისთვის ახალ სამამასახლისოების დაწესება და შუამდგომლობა აღუძრავს უმაღლეს მთავრობის წინაშე, რომ ისევ ძველი წესი იქნეს შემოღებული და უწინდებურად რამდენიმე სოფლიდან ერთი სამამასახლისო შესდგესო. ასეთ შუამდგომლობას ეხლანდელი უფროსი იმით ასაბუთებს, რომ

გლახებს აღარ შეუძლიათ ამდენი სასოფლო-კანცელარიების და სოფლების მოხელეების შენახვაო. უმაღლეს მთავრობას თურმე განზრახვა აქვს ისევ ძველი წესები შემოიღოს დუშეთის მაზრის სოფლებში.

რ უ ს ე თ ი

გლახების მოძრაობა.

ნოვემბრის გუბერნიაში, ჩერეპოვეცის მაზრაში აგრარული მოძრაობა დაიწყო. 21 ივნისს შეკრებილან გლახები და მემამულეების სათიბები დაუსაკრებიათ და დაუყვიათ. მათ ურიადნიკისა და სტრაჟნიკების გაფრთხილებისთვის ყურადღება არ მიუქცევიათ და 80 დესეტინა მოუთიბავეთ. როცა ვერაფერს ვახდა ურიადნიკი, ძალას მიმართა. უიარაღო გლახებს დაერიგენ სტრაჟნიკები და ჩეხა დაუწყეს.

სარატოვის გუბერნიაში გაფიცვები თან დათან ვრცელდება. სოფლის საზოგადოებები განაჩენს ადგენენ, რომლითაც გლახებს ნებას არ აძლევენ მემამულეებთან იმუშაონ.

ნიკოლაევის მაზრაში გლახები უარს ამბობენ გადასახადის გადახდაზე. 21 ივნისს ურჩ სოფელში მოსულა ბლალოჩინი, შეუკრებია გლახები და უთქვამს: ნუ ჯიუტობთ, თორემ უარესი დღე დაგადგებათ, ყაზახებს მოგისევნ და აგიკლებნო. — „შენ ის გვითხარი, მღვდელი, როგორ ვავაჩინოთ ფული; ისედაც შიმშილით ვიხოცებით და გადასახადი საიდან ვადვიხადოთ“, უთქვამთ გლახებს და ხუცესი ხელცარელი დაბრუნებულა სახლში.

ალაგ-ალაგ აგრარული მოძრაობა ნელ-ნელა სცხრება. მაგალითად, ბალტიის მხარეში ეხლა გაცხარებული მუშაობაა და გლახობა მშვიდდება. ბალტიის გენერალ-გუბერნატორი იუწყება, რომ ეს სიჩუმე მხოლოდ დროებითია, რადგან გლახობისთვის საჭიროა მუშაობის დასრულება. მერე კი, ეჭვი არ არის, მოძრაობა ხელ-ახლად დაიწყებაო. გენერალ-გუბერნატორის სიტყვით, ლატიშები უკანასკნელ წლების რევოლიუციონურ მოძრაობაში ძლიერ გამოიცადნენო.

რუსეთშიაც დამსჯელ რაზმების გავლენით ზოგან დროებით მიჩუმდებიან ხოლმე გლახე-

ბი, მაგრამ მერე ისევ ხელ-ახლად იწყებენ მოძრაობას. მემამულეებს იქამდე ვერაფერს საქმე, რომ მამულეებს უპატრონოდ სტოვებენ და გარბიან.

ყაზანის გუბერნიაში გლახებს საბატონო ტყეების გაჩეხისა და საბალახოების გათიბვის გარდა საუფლისწულო მამულეებისათვისაც მიუყვიათ ხელი.

სიმფეროპოლში მემამულენი ძალზე შეშინებულნი არიან იმით, რომ გლახებს მიაქვთ მთელი მოსავალი და მხოლოდ მეთათეს აძლევენ მემამულეებს.

ვილნოს გუბერნიაში ნარიშკინის მამულში მოურავი მოუკლავთ. უფროსი მოურავი დარაჯებით დადის.

სუჯის მაზრაში გლახებისათვის ძლიერ უცემნიათ დრაგუნებს.

გლახებმა მიტინგები გაახშირეს. თითქმის ყველგან იმართება ეხლა მიტინგები.

ბობროვის მაზრაში დიდი მოძრაობაა. გლახებმა გადასწვეს დიდი მამული და სამეურნეო იარაღი. ქონება გაიტაცეს.

ორიოლის გუბერნიაში მემამულის კანტორა აიკლეს და დახიეს წიგნები.

ჩერკასის მახლობლად, ს. კამენკაში გლახებს შეტაკება მოუხდათ ჯართან. დაჭრილია 5 სალდათი და 16 გლახი.

ყველაზე ძლიერი და შეგნებული მოძრაობა ხომ სარატოვის გუბერნიაშია, მაგრამ სარატოვის გუბერნიას არც რიახანისა ჩამორჩა. იქ გლახებმა მუშაობას ხელი არ მიჰყვეს, ვიდრე ახალ პირობით არ შეეკრნენ მემამულეებს. მაგრამ, ეტყობა, ამანაც ვერ მოარიგა გლახები და მემამულენი. შემდეგ მოძრაობა გაფიცვებით გამოიხატა. გლახები ყრილობებზედ იკრიბებოდენ, ადგენდენ მოთხოვნებს და მემამულეებთან მიდიოდენ. მუშების მოხსნა იშვიათად უხდებოდათ, იქ არიან განუწყვეტლივ პოლიციის მოხელენი და ეძებენ მოთავეებს, მაგრამ ესენიც ვერას ვახდენ და მათ დასახმარებლად გამოჰგზავნეს ყაზახები, ბოქაულები და მერე თვით გუბერნატორიც მივიდა. ბევრია დაპატიმრებული. სადაც ჯარი აჯანყდა, მთავრობამ, რასაკვირველია, თათისებური ზომები იხმარა და მოძრაობაც მიყუჩდა. ეხლა მთავრობას უნდა ამ მიყუჩებით იარაგე-

ქრისტე შეკრთა და სთქვა:—რათ გუქრებოან ეგრე? რა დააშავეთ? აქნება მათზე ძალა ისმარეთ! ეგრე არ შეიძლება. თქვენ უნდა დაგებოქნათ მათ წინაშე და ხვეწნით მოგკრბილათ მათი გული.

— ჩვენ ვტიროდით და ვემუდარებოდით. — მიუგო ერთმა დედაკაცმა. — ისინი კი მანინ მათ-რანსებთ გვტყდნენ.

— მე წავალ და შევეხვეწები. — სთქვა ქრისტემ, მაგრამ სწორედ ამ დროს შეიარაღებული მხედრები წაადგენ თავზე.

— დაიხოქეთ! — დაიყვირა ბელადმა და ბრბოც ბდავილით მუხლის თავებზე დაეცა.

— თქვენ კი, ზირუტევეთ! — დაიწყო ბელადმა. — უფროსი ბელადი თხოულობს, რომ თქვენ წინამძღოლები გასტეთ, თორემ ესლავე ვეგლას დაგხვრეტავთ!

მხედრებმა თხოუმეტი კაცი გამოარჩიეს და მათრახების ცემით თავიანთ ბანაკისკენ გარეკეს, ქრისტეც მათ შორის მოჭედა.

მხედრები უკან მისდევდნენ ზეტიმრებს და მათრახებს სტყდნენ. და ქრისტეც მათ შორის იყო.

მხედრებმა მათ ტანისმოსი შემოახიეს, თავლზე დაწვიინეს და ცემა დაუწყეს. და ქრისტეც მათ შორის იყო: ის ვეგლასზე ასლავაზდა მოსჩანდა, ამიტომ მას ვეგლასზე ბუერს სტყდნენ.

და შელდადა ქრისტემ უთვალს: „უთვლო, უთვლო, რად გამოიგზავნე აქ?“ — და როგორც უწინ, ჯვარზე-გული შემოეყარა.

* *

ქრისტემ განაგრძო გზა. წინ შეხვდა დიდი ქალაქი, რომელსაც ეტეობდა, რომ იქ წინა დღეს ბრძოლა უნდა ყოფილიყო. ზოგი სხლი დანგრეული იყო ეუმბარებით და ზოგი გაბზარული. აუარებელი ხალხი ცხოვრობდა იმ ქალაქში, მაგრამ ქუჩაში არავინ მოსჩანდა, რადგან მთავარსარდალს არ სურდა, რომ დამე ვინმე გამოსულიყო გარეთ. ქუჩებში მოლოდ შეიარაღებული ეარაულები დადობდნენ, ხალხი კი სხლებში მიმალულიყო და თრთოდა.

ქალაქი თორმეტ უბნად იყო გაყოფილი. ყოველ უბანში ცალკე სტუსადო იყო აშენებული. თორმეტევი სტუსადო ტუსადებთ იყო გაჭედილი. ნესტიან იატაკზე იწვიან. კარებები დაკეტული იყო, სარკმელებს ფიცრები ჰქონდა აკრული. ფანჯრებთან და კარებებთან შეიარაღებული დარაჯები იდგნენ.

ქრისტემ ერთ სკანში შეიხედა და დაინახა

ავად მყოფი დედაკაცი, რომელიც საცხინსებთ იწოდა, ბოდავდა და ხელებს აეთოურებდა. მშველელი არავინ იყო და წელსაც არავინ აძლევდა. მეორე სკანში გათოთრებული ასლავაზდა ემწვილი ეელზე ეულს იკეთებდა. ქვევით, სარდაფში ქვის სოროებში თითო კაცი იჯდა. სორო ისე ზეტარა იყო, რომ ზეტიმრები მოკუხულები ისხდნენ და წელში ვერ გასწორებულევენ.

ერთ სკანში ფანჯარასთან ზირტიტევეს ემწვილი იდგა და ცდილობდა როგორმე ცის ნაკერი დაენახა, მაგრამ იმის წინ მოლოდ ბნელი კედელი აუუდებელიყო.

ემწვილმა ხელები აღაშერო ზეტისკენ და ღოცვა დაიწყო.

— შენ, უთვლო, გეშმის თუ არა ჩემი დედადი? ვინ გაახინა ეს ქვეყანა? შენ თუ ეშმაკა? შენ ხარ ამ ქვეყნის ბატონი, თუ ტარტაროზი? სისხლი ნიადვარავით მოდის. ჩვენი სუეკეთსო ხალხი ცინებში ღებდა. ჩვენი ხალხი იღუბება, მაგრამ თუ ვინმემ ხმა ამოიღო, მას ისე ჰკლავენ, როგორც ძაღლს. ასლავაზდა ქალებს მათრახებით სტყმენ, დაქირავებული ჯაშუშები სხლიდან სხლიადმდის დაწვიინან და ეულზე ჰვიდიან თავიანთ ძმებს. ვინც კვინის მათრახის ქვეშ, მას გახუმბას უბრძახებენ, მაგრამ ჩვენ არ გავხუმდებთ და გეკათხებით: „დმერთო! სად არის სამართალი შენი? ჩვენ არ გვეჩანება ჩვენი სიცოცხლე. ჩვენ გვეჩანება მოლოდ ჩვენი სამშობლო. ჩვენი სამშობლო იღუბება და შენ, უთვლო, ისინი იგი სხანმ დროს, თორემ მერე გვიანდა აქნება.

* *

და წარუდგა ქრისტე ჰაბუეს და უთხრა:

— ნუ შედრეკები, რამეთუ მე შენთან ვარ. მეც მტანჯეს და მწამეს ხალხისადმი სიყვარულისთვის. სიყვარული სიკვდილზე მძლავრია. არა არს უძლიერესი იმ სიყვარულისა, რომელიც აღამიანს თავს გაწირვინებს თავის მოძმის გულისთვის.

— ქვეყნის კანონი ბრძოლასა და ტანჯვასა და გარნა ამ გზის სხვა გზა არა არის. ვინც ამ კანონს ასრულებს, ის ჩემი მოციქულია.

— ნუ სტიროთ, როცა გდევნიან; ნუ სწუხართ, როცა გაზეტომრებენ, რამეთუ მეც თქვენთან ვარ.

— სად ვეძებო ჩემი მოციქულები და ჩემი ქალაქი? ძვიროფს ეკლესიებში მლოცავ მღვდელთა შორის? როცა მე ვიევა ამ ქვეყნად, მღვდლები მღვინდნენ მე, მტემდნენ სხეში და მიმცენ მტერ-

